

míg a franciáknál e hiányt a korona magába a váltságdíj behajtási folyamatba való alkalmankénti beavatkozással próbált kompenzálni. Tágabb értelemben az elemzések a magán- és közérdek összeütközésének számos példáján át mutatják be a központi beavatkozás lehetőségeit és változatait.

A könyv a témában alapvető, s világos szerkezetének és gondolatmenetének következtében egyúttal olvasható történeti munkának tekinthető. Annál is inkább fontos számunkra, mivel maga a téma csak nemrég vált divattá, a legyőzöttek iránti történetírói érzékenység csak az utóbbi évtizedekben jelentkezett s vált népszerűvé, talán az ibériai front kivételével, ahol már az 1910-es évek óta figyelmet szenteltek a kérdésnek. A témában legutóbb Hannelore Zug Tucci 1987-es és 2001-es tanulmányai figyelemre méltóak,³ amit csak néhány részfeldolgozás előzött meg. Nem véletlenül a francia hadszíntérrel és a keresztes háborúkkal foglalkoztak az utóbbi évek vonatkozó munkái is,⁴ ami jelen mű eredményeit és reprezentatív anyaggyűjtését csak még jobban értelmezhetővé teszi. Egyúttal a kötet jól mutatja, hogy a nyugati hadtörténetírásban mennyire hangsúlyossá vált a „kultúrtörténeti-antropológiai” megközelítés, a nálunk még mindig szinte kizárólagosan művelt csata- és hadjárat centrikus megközelítéssel szemben.

Veszprémy László

DÉNES HARAI

GRANDS SERVITEURS DE PETITS ÉTATS. LES CONSEILLERS DE NAVARRE ET DE TRANSYLVANIE (XVIE–XVIIE SIÈCLES)

(Presses Universitaires de Rennes, Rennes, 2012. 302 o. ISBN 978-2343001371)

Harai Dénes, fiatal Franciaországban élő magyar történész doktori disszertációjának szélesebb olvasóközönség számára adaptált változata nemrég látott napvilágot a neves Presses Universitaires de Rennes kiadó gondozásában. A kötet egy szokatlan, de annál izgalmasabb történelmi témát mutat be: két úgynevezett kisállam, a kora újkori Navarrai Királyság és az Erdélyi Fejedelemség konzíliumainak összehasonlító elemzését tárja az olvasó elé. Harai Dénes tudományos dolgozata bevezetőjében nemcsak a téma rövid historiográfiai vázlatát nyújtja, hanem néhány kevésbé ismert korabeli szöveg – köztük Martin Fumée *Histoire générale* című munkája – segítségével mutat rá a magyar és francia történelmi párhuzamokra.

A könyv első részét a vizsgált uralkodók, nevezetesen IV. Navarrai Henrik, Bocskai István és Bethlen Gábor személye összevetésének szentelte a szerző. Az első szempillantásra nehezen összehasonlítható személyek a jól felépített érvelésű szövegben fokozatosan egyre több közös vonást mutatnak. Ide tartoznak például az olyan mitológiai történetírói elemek, mint például az „elvesztett királyság” toposza vagy az „erős uralkodó”-t megelőző anarchia hangsúlyos ábrázolása, amely mindkét kisállam történelmi emlékezetében megfigyelhető. A két európai kisállam geostratégiai helyzetének hasonlóságára jellemző, hogy két nagyhatalom perifériáján, egyfajta ütközőállamként váltak fontossá, és kis területi jelentőségük ellenére az uralkodóik külső forrásokat sem kímélve, európai hatalmi jelentőséget kölcsönöztek nekik a korszak vallásháborúktól és hatalmi viszályoktól terhes időszakában. A hasonlóságok nemcsak földrajzi és politikai, hanem még a számmisztika és az állatallegóriák ábrázolásain keresztül is tetten érhetőek.

³ Kriegsgefangenschaft im Mittelalter: Probleme und erste Forschungsergebnisse. In: Krieg im Mittelalter. Hrsg. von Hans-Henning Kortüm. Berlin, 2001. 123–140. o.; *Uő*: Venezia e i prigionieri di guerra nel Medioevo. *Studi veneziani*, Ser. NS 14. (1987) 15–19. o.

⁴ Françoise Bériac-Lainé – Chris Given-Wilson: Les prisonniers de la bataille de Poitiers. (Études d’Histoire Médiévale, 6.) Honore Champion, Paris, 2002.; Yvonne Friedman: Encounter between Enemies: Captivity and Ransom in the Latin Kingdom of Jerusalem. (Cultures, Beliefs and Tradition.) Brill, Leiden, 2002.

A második rész a két kisállam tanácsai kialakulásának és fejlődésének folyamatát mutatja be a szerző egyéni kutatásai segítségével. Noha a Navarrai Királyság politikai döntéshozó szerveinek intézménytörténete nem ismeretlen a korszak kutatói számára, Harai Dénes számos új elemmel egészíti ki e téma sokrétűen gazdag összefoglalóját. A különféle titkos, állami, hadi és területi tanácsok bemutatása során megismerkedhetünk e konzíliumok működésének belső dinamikájával, összetételével és működésével. A szerző alapos kutatásokat végzett a fontos franciaországi központi könyvtárak és archívumok (Archives Nationales, Bibliothèque Nationale de France) mellett a téma kutatása szempontjából elsődleges jelentőségű vidéki levéltárakban is, különös tekintettel az Archives Départementales des Pyrénées-Atlantiques série B fondjaiban található gazdag forrásanyagra. A tanácsokat alkotó személyi állomány részletes elemzése minden bizonnyal kiváló segédeszközt nyújthat a téma iránt érdeklő francia történészek számára is. Az erdélyi fejedelmi tanácsok bemutatásával pedig elsősorban a magyar történettudomány eredményeinek franciaországi bemutatása szempontjából jelentős az összehasonlító módszer alkalmazása. A Bocskai István és Bethlen Gábor fejedelmi tanácsaira vonatkozó legfontosabb magyar szakirodalmat összefoglaló szintézisben mutatja be a munka ezen része. Trócsányi Zsolt, Horn Ildikó, Papp Klára, Szabó Péter mellett a szerző gyakran hivatkozik számos fiatal magyar kutató munkájára is. A navarrai és erdélyi tanácsok legfontosabb közös jellemzői közül az egyházi főemberek hiányát, azok sokszínű vallási összetételét, stabil személyi állományát és itineráns jellegét emelte ki.

A mű számunkra egyik legnagyobb eredménye abban rejlik, hogy igen pontos és lényegre törő terminológiát használ, amely példaértékű lehet más francia–magyar összehasonlító jellegű történeti munka számára is. A magyar tulajdonnevek helyesírása során a szerző következetesen a magyar keresztneveket használja, elkerülve annak a lehetőségét, hogy a felületes olvasó esetleg a magyar és francia történelmi személyeket összekeverje. A földrajzi neveket gyakran több nyelven is megkapja a francia olvasó, aki ezáltal nem téved el a mai viszonyokban sem. A kötet végén térképek, bibliográfia és pontos index található, amelyben a gondos szerző még arra is ügyelt, hogy a történelmi szereplők és földrajzi nevek rövid definícióját is megadja. Mindezek alapján megállapíthatjuk, hogy Harai Dénes példás gondossággal összeállított francia–magyar összehasonlító történelmi elemzése kiváló eszköz lehet nemcsak a kora újkori kisállamok intézményei történetének és működésének bemutatására, hanem a magyar történelem külhoni megismertetésére és megszerettetésére is.

Tóth Ferenc

DÉNES HARAI

**GABRIEL BETHLEN. PRINCE DE TRANSYLVANIE
ET ROI ÉLU DE HONGRIE (1580–1629)**

(L'Harmattan, Paris, 2013. 368 o. ISBN 978-2753520653)

Örömteli esemény volt kézbe venni Harai Dénes legújabb kötetét, a vadonatúj francia nyelvű Bethlen Gábor biográfiát, amely a párizsi L'Harmattan kiadó új magyar történelmi sorozatának (*Histoire Hongroise*) első köteteként látott napvilágot. A munka megjelenésének jelentőségét fontos kiemelnünk, hiszen az átlagos francia olvasó nagyon keveset tud a magyar történelemről, és különösen keveset Erdély korábbi históriájáról, amelyről hallván még mindig leginkább a vérszomjas Drakula neve ugrik be a legtöbb franciának... A tudományos igényű kötet persze a műveltebb nagyközönség számára készült, elsősorban a tanárok és egyetemi hallgatók számára ajánlja a szerző a történelmi sorozat nyitódarabját. Bethlen Gáborról – Angyal Dávid részletesebb tanulmányát leszámítva – ezidáig nem rendelkezünk tudományos igényű francia nyelvű biográfiával. Ezt a hiányt pótolja elsősorban a kötet. Lineáris elbeszélő formában, logikus egységekre bontva, élvez-